

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра української мови, методики її навчання та перекладу**

АРВАТІВСЬКІ ЧИТАННЯ–2024

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
17 травня 2024 року**

м. Ніжин

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 1 від 29.08.24 р.

Упорядники:

Бондаренко А. І. – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, методики її навчання та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Голуб Н. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, методики її навчання та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Пасік Н. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, методики її навчання та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

З 41 **Арватівські читання–2024** : збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції, 17 травня 2024 року/ упоряд. А. І. Бондаренко, Н. М. Голуб, Н. М. Пасік. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 146 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції «Арватівські читання–2024», підготовлені до друку студентами та науковцями ЗВО України.

Публікації присвячено актуальним проблемам мовознавства, лінгводидактики, перекладознавства, методико-літературним та літературознавчим аспектам навчального процесу на сучасному етапі.

Для студентів та викладачів філологічних факультетів ЗВО, учителів-словесників.

Відповідальність за зміст публікацій несуть автори.

УДК 80+37.02 (082.2)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВСТВА

Бойко Т. В., Бойко Н. І. Метафорична вербалізація концепту ЖИТТЯ в художніх текстах М. Коцюбинського і В. Винниченка	6
Бондаренко К. О., Вакуленко Г. М. Роль порівняльних конструкцій у творенні емоцій персонажа в ідіостилі Макса Кідрука	11
Булаєва В. О., Пасік Н. М. Вербалізація небесного простору в новелі М. Коцюбинського «Intermezzo»	14
Винник А. Г., Пасік Н. М. Українські фразеологізми з компонентом «назва хвороби»	17
Гавриш В. А., Петрик О. М. Література для дітей у сучасному науковому дискурсі	20
Грузин К. В., Бойко Н. І. Соматизм <i>серце (душа)</i> як засіб психоемоційних характеристик персонажів у мовостилі М. Коцюбинського	23
Зажитько В. О., Нагач М. В. Політична промова як різновид суспільної комунікації	28
Зозуля Т. А., Цінько С. В. Військова лексика у романі С. Лойка «Аеропорт»	31
Іванюк А. А., Вакуленко Г. М. Багатокомпонентні складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю в ідіостилі Василя Шкляра	32
Каськов Д. М., Бойко Н. І. Способи вербалізації почуттєвих станів персонажів у художньому дискурсі Сергія Жадана	35
Клименко Ю. В., Пасік Н. М. Виразальний потенціал односкладних безособових речень у художньому мовленні М. Коцюбинського	39
Костенко В. В., Пасік Н. М. Функційно-семантичні особливості прислівників у романі Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи»	42
Лазаренко І. І., Міщенко Т. В. Пафос: апеляція до фізіологічної та безпекової потреби в статтях ВВС про українських біженців	46
Лизун Є. О., Олексенко В. П. Морфологічні неологізми в сучасних українських ЗМІ: структура, семантика, функції	48
Мазина М. В., Бондаренко А. І. Експресивний репертуар соціальної реклами	50
Михалко Т. П., Бондаренко А. І. Вербалізація символу калини в текстах шістдесятників	52
Петренко О. А., Міщенко Т. В. Дискурсивні особливості вираження похвали у твіттері : на матеріалі звернень Володимира Зеленського	54
Петровська Г. В., Бойко Н. І. Вербалізація концепту ДУША в поетичному дискурсі Василя Стуса	57
Решетніков Д. К., Шарманова Н. М. Когнітивні моделі простого речення (на матеріалі роману Т. Антиповича «Помирана»)	62
Сапон О. С., Хомич Т. Л. Авторські неологізми в сучасних творах для дітей	64
Синяк К. С., Бондаренко А. І. Мовленнєві засоби увиразнення комерційної реклами	66

Солощенко Д. А., Цінько С. В. Щоденні та святкові страви села Берези Шосткинського району Сумської області	69
Федоренко О. О., Хомич Т. Л. Діалектні риси наумівської говірки	71
Хожаєнко Ю. В., Шарманова Н. М. Глютонема <i>хліб</i> у пареміях народів світу	73

ІННОВАЦІЇ В МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Бердник К. Ю., Голуб Н. М. Формування ключових компетентностей в учнів 5–6-х класів засобами технології «case-stady»	76
Боженко А. О., Голуб Н. М. Використання інноваційних технологій навчання української мови в умовах дистанційної освіти	78
Боровська К. М., Голуб Н. М. Використання інтерактивних методів навчання під час засвоєння будови слова й словотвору в 6-му класі базової школи	81
Ващенко Т. О., Сазонова О. В. Вивчення літературної казки в умовах НУШ: сучасні технології	83
Гащенко А. В., Сазонова О. В. Використання новітніх технологій на уроках української літератури під час вивчення описів (пейзаж, портрет, інтер'єр)	86
Єгорова М. О., Остапенко Л. М. Трагедія В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» в кіноверсії Карла Карлеї та її використання на уроці зарубіжної літератури	88
Житинська Р. А., Бондаренко Ю. І. Вивчення жанрової специфіки української драматургії на уроках літератури в 9–11-х класах говірки	92
Марченко Т. В., Голуб Н. М. Інноваційні методи та прийоми збагачення мовлення учнів 5–6-х класів фразеологічними засобами на уроках української мови	95
Моренець А. В., Голуб Н. М. Інноваційні технології як засіб розвитку креативного мислення учнів 5–6-х класів під час засвоєння фразеології	97
Петрук В. Р., Голуб Н. М. Шляхи реалізації текстоцентричного підходу до навчання української мови в чинних програмах та підручниках для 10–11-х класів профільної школи	100
Семирій А. А., Голуб Н. М. Гейміфікація як засіб мотивації учнів 5–6-х класів до навчання української мови	104
Сидорець С. Ю., Сазонова О. В. Авторські поетичні тексти як засіб національно-патріотичного виховання молоді	107
Трубіна К. С., Сазонова О. В. Знайомство школярів із біблійною лексикою (на прикладі поезій В. Стуса)	110
Юрченко А. В., Голуб Н. М. Storytelling як засіб розвитку комунікативної компетентності учнів базової школи	113

Хожаєнко Ю. В., магістр української філології,
учитель Дніпровського ліцею № 1 Дніпровської міської ради
Науковий керівник – **Шарманова Н. М.**, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
(Криворізький державний педагогічний університет)

ГЛЮТОНЕМА ХЛІБ У ПАРЕМІЯХ НАРОДІВ СВІТУ

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Паремії як «одиниці мовно-культурної свідомості та активні одиниці комунікації» [1, с. 11] цікавлять сучасних мовознавців із позиції вияву в своєму змісті взаємозв'язку та взаємовпливів мови, культури й етнічного мислення.

Вважаємо, що паремії різних народів світу із глютономемою *хліб* сприяють розкриттю особливостей національно-культурної оцінки хліба відповідно до традицій харчування, вірувань, шанобливого ставлення до цього найважливішого продукту, що й засвідчує актуальність нашої наукової праці.

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Вербальне вираження культурних кодів у зв'язку з мовними одиницями, мовою в етнолінгвістичній царині розглядають Г. Демиденко, В. Жайворонок, В. Кононенко, З. Коцюба, О. Пальчевська, О. Селіванова, В. Ужченко, Н. Шарманова та ін. У вітчизняній лінгвістиці питаннями пареміології цікавляться такі українські мовознавці: Л. Даниленко, О. Дуденко, В. Калашник, В. Калько, Ж. Колоїз, Т. Космеда, Н. Малюга, Т. Осіпова, В. Ужченко, Н. Шарманова та ін.

Мета наукової роботи полягає в представленні етнокультурного контексту в пареміях різних народів світу з глютономемою *хліб*, у яких окреслено національно-етнічну ідентичність.

Формулювання основних результатів дослідження. Паремії відображають найдавніші культурні коди. За Франтішеком Ладиславом Челаковським, прислів'я – це дорогоцінна монета, кругла, із написом і малюнком, яка видає добре звучання та переходить із рук у руки [1, с. 7]. В усі часи в пареміях відображали трудовий і соціально-історичний досвід будь-якого народу, його спостереження за соціальним життям і явищами природи, етнічні й ментальні стереотипи.

Загальновідомо, що в традиціях харчування українців значне місце посідає хліб. За словником А. Івченка, хліб – харчовий продукт, який випікають із борошна; зерно, із якого виготовляють борошно; нескошені зернові культури; харчі, їжа; засоби до існування [2, с. 509]. За мовокраїнознавчим словником-довідником, хлібом називають харчовий продукт, який випікають із борошна [8, с. 367].

Українці здавна пекли хліб переважно з житнього борошна. Пшеничне тісто готували на неділю або на великі свята: Різдво, Великдень, на родинні урочистості. У різних обрядах використовували такі види хліба: «коровай» – на весілля, «калач» – на свята, «паска» – на Великдень, «жайворонки», «голубки» – на Сорок святих, «хресці» – на Христоклонну середу (середину посту перед Великоднем) тощо. В обрядовий хліб клали багато яєць, цукру, масла,

сушеного винограду й готували в печі в спеціальних формах. Хліб на щодень жінки (рідше дівчата) випікали в гарячій печі на капустяному або дубовому листі. Виготовлення хліба стало своєрідним ритуалом, тому існували певні заборони й обмеження. Так, не можна було його вчиняти у п'ятницю. Коли саджали хліб у піч, то заборонялося тримати двері відчиненими, голосно говорити, сваритися.

Хліб в українців символізує гостинність, добробут. Він супроводжує людину в різних життєвих ситуаціях, у вирішенні важливих справ: ним вітають матір із новонародженим і благословляють молодих на щасливе подружнє життя; хлібом-сіллю зустрічають людей, що вперше входять до хати; відповідно, і на гостину обов'язково вирушають із хлібом. Оберегом служив хліб і в далекій дорозі: *Коли хліб на возі, то нема біди в дорозі; Хліб і на ноги поставить, і з ніг звалить* (7, с. 54–55).

Для українців хліб завжди є святим, його не можна викидати. Треба берегти кожен крихту, у яку вкладено багато праці [8, с. 368]. Хліб щиро шанують у народних звичаях, традиціях, обрядах. Про нього доречно сказано в українських пареміях, адже жодне застілля не обходиться без хліба, як-от: *Як хліб буде, то й все буде; Коли є хліба край, то й під вербою рай; Не спиться – хліб сниться* (7, с. 54–55).

Хліб і сіль український народ вважає основними продуктами, які завжди мають бути на столі, що знайшло відображення в таких пареміях: *Без солі, без хліба немає обіда; Хліб – батько, вода – мати; Хліб – усьому голова; Сливка – слинка, грушка – минушка, риба – вода, хліб – голова* (5, с. 78). Коли людина сита, сповнена сил, дієздатна, то говорять, що її наснажує саме хліб: *Хліб у людини воїн* (5, с. 78). Паремія *Чужий хліб боком вилізе* (5, с. 78) учить нас покладатися на власні сили і всього досягати самотійно, бо за чужу допомогу часто потрібно платити.

Чеський народ свої думки про значення глютонами хліб у житті людей висловив у таких пареміях: *Чеська земля – мати хліба* (9, с. 19). Значення паремії *Хліба не наспиш* (9, с. 36) доволі прозоре: щоб жити й повноцінно харчуватися, потрібно працювати. У іншому народному вислові – *Хліб найміцніше в'яже* (9, с. 39) – чехи стверджують: краще жити і працювати в гурті, допомагати й підтримувати один одного. Прислів'я *Їж хліб, а пий воду, то не будеш бідний зроду* (9, с. 40) має досить широке значення: хліб дає силу, ситість для праці, тому й дарує добробут.

Семантичні аналоги наявні в пареміях словацького народу. Так, про важливість робити гідні справи йдеться в паремії *Чини, як треба, буде хліб і ясне небо* (9, с. 172). Менше проблем у людини, коли в неї є хліб на столі. Тож про вагоме значення хліба наголошують такі паремії: *Краще пісна солонина з хлібом, аніж жирна без хліба; Хто хліб до скоринки з'їдає, той рум'яні щоки має; На галушках і хлібі добрі хлопці виростають* (9, с. 174–175).

Велика кількість латиських паремій доводить значення праці в житті людини крізь оцінку хліба: *Байдикуючи, хліба не матимеш; У холодку гарно, та холодок хліба не дасть; Лежачи хліба не спечеш і путри не звариш* (путра – рідка молочна каша); *Хто робить, той хліб їсть; Де дим – там тепло, де праця*

– там хліб; Де праця й піт, там хліб і радість; У кого ремесло, у того й хліб; Ремесло дає хліб (4, с. 36–40, 43). Бідність людини, народу репрезентують паремії: Одному хліб, другому клопіт (4, с. 96); Матиме батько жито, матиме й хліб; У бідака хліб гіркий; Хліб жебращий – гіркий хліб; Мало хліба – багато клопоту; Не матимеш хліба, полови не наїси Коли немає пшеничного хліба, то й житній до смаку (4, с. 112–113, 115). Кожний патріот свого народу бажає вживати національну їжу. Це зазначено в таких прислів'ях: Коли хліб не свій їси, то він все одно гіркий (4, с. 116); Хай хліб хоч і з висівками, аби сусідський (4, с. 133).

Італійці у своїх паремійних зразках також удаю показують міцний зв'язок хліба з наполегливою працею: Хліб і праця – щоденне щастя; Без праці нема й хліба; Робота на землі – хліб на столі (3, с. 23, 166).

Глютонема хліб не лише розкриває у прислів'ях та приказках різних народів значення праці в людському житті. Наприклад, румунські паремії демонструють сутність рідного краю для кожної людини: І найсолодший хліб на чужині смаку не має; Краще мамалига в рідному селі, ніж сало з хлібом на чужині (6, с. 16–17).

Висновки та перспективи дослідження. Аналіз паремій багатьох народів представляє харчову культуру через призму осмислення глютонами хліб, що має низку кодових репрезентантів тих або тих гастрономічних традицій різних верств суспільства й окремих споживачів. Перспектива майбутніх наукових пошуків полягає в аналізі інших глютоном, які виявляють у паремійних зразках національну культуру, народні звичаї та ментальні особливості.

Література

1. Даниленко Л. Чеська пареміологія в генетичному, лінгвокогнітивному і дискурсивному висвітленні : монографія. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2019. 440 с.
2. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2000. 540 с.
3. Італійські прислів'я та приказки / упоряд., передм. М. Литвинця. Київ : Дніпро, 1987. 174 с.
4. Латиські прислів'я та приказки / упоряд. В. Канівець. Київ : Дніпро. 1972. 239 с.
5. Прислів'я та приказки : словник / упоряд. О. Конобевська. Харків : УЛА, 2013. 96 с.
6. Румунські прислів'я та приказки / упоряд. С. Семчинський. Київ : Дніпро, 1978. 223 с.
7. Скарбниця народної мудрості : прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скоромовки / упоряд. Т. Панасенко. Харків : Фоліо, 2017. 286 с.
8. Україна в словах : мовокраїнознавчий словник-довідник / упоряд. Н. Данилюк. Київ : Просвіта, 2004. 704 с.
9. Чеські і словацькі прислів'я та приказки / за ред. В. Струтинського. Київ : Дніпро, 1975. 191 с.